

ДОПОМІЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Яна Гарасим,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
yanaharasym@gmail.com

Науковий керівник: **Ірина Шульга,**
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: ira.shulha@tnpu.edu.ua

Інклюзивна освіта є невід'ємною складовою сучасного суспільства, оскільки забезпечує рівні можливості для всіх дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами. У зв'язку зі зростанням кількості дітей з інвалідністю в Україні, впровадження інклюзії стає все більш актуальним. Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я, в Україні у 2023 р. налічувалось понад 162,2 тисяч (5,95%) дітей з інвалідністю, що підкреслює необхідність створення інклюзивного середовища та адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб кожної дитини, що сприятиме.

Одним із ключових аспектів впровадження інклюзії в освітнє середовище є використання допоміжних технологій, які відіграють важливу роль у подоланні бар'єрів, що виникають через фізичні, сенсорні, когнітивні чи мовленнєві порушення учнів. Завдяки цим технологіям можна забезпечити рівні можливості для кожного учня.

Сьогодні проблема застосування допоміжних технологій в освітньому середовищі є доволі актуальною, що підтверджується низкою релевантних досліджень (І. Демченко, О. Коваленко, В. Кухаренко,

М. Левченко, В. Ткачук, Ю. Носенко та інші). Проте окремі питання залишаються невирішеними, що серед іншого пов'язано із стрімким розвитком технологій у світі, що й зумовило вибір теми нашої статті.

Допоміжні технології (надалі – ДТ) – це засоби, інструменти, програми та методи, які дають змогу дітям з ООП ефективніше сприймати, засвоювати й відтворювати навчальний матеріал. До них належить як технічне обладнання, так і спеціалізоване програмне забезпечення, спрямоване на забезпечення якісного освітнього процесу. Важливо, що форма та вид ДТ визначаються індивідуально – залежно від конкретних потреб кожного учня. Підбір відповідних засобів здійснюється з урахуванням міждисциплінарного підходу, із залученням педагогів, фахівців, батьків і самої дитини [4].

Водночас ефективність застосування допоміжних технологій значною мірою визначається рівнем підготовленості педагога, якому важливо не лише володіти базовими навичками роботи з технічними засобами, а й глибоко розуміти засади інклюзивної освіти, вміти адаптувати навчальні матеріали та розробляти індивідуальні освітні маршрути відповідно до особливостей розвитку дитини. Важливою умовою успішного впровадження допоміжних технологій також є систематичне підвищення кваліфікації педагогів, участь у тематичних тренінгах, тісна взаємодія з практиками та відкритість до інновацій.

Завдяки використанню ДТ діти з ООП отримують можливість повноцінно навчатися, ефективно спілкуватися, розвивати навички самостійності.

Допоміжні технології можуть бути як простими (наприклад, спеціальні олівці, слухові підсилювачі тощо), так і високотехнологічними (програмне забезпечення для альтернативної комунікації або адаптивні комп'ютерні пристрої). Серед них можна виокремити програми зі синтезом мовлення для учнів з мовленнєвими порушеннями, спеціалізовані додатки для розвитку уваги та пам'яті, а також інтерактивні дошки, планшети та

навчальні комп'ютерні програми, що забезпечують ефективне засвоєння матеріалу [1].

У свою чергу ці технології класифікуються за різними критеріями, зокрема: за призначенням, складністю, функціональністю та потребами користувачів. Серед основних видів можна виділити такі:

- технічні засоби (екранні лупи, пристрої для письма, слухові апарати);
- програмне забезпечення (екранні читачі, альтернативна комунікація, синтезатори мовлення);
- спеціальні навчальні матеріали (тактильні книги, зорові таблиці, маніпулятиви).

Однією з основних переваг допоміжних технологій є їхня здатність адаптувати навчальний матеріал під індивідуальні потреби кожного учня. Програми, що коригують текст залежно від рівня підготовки учня, або адаптивні технології, що дозволяють працювати в комфортному темпі, роблять навчання доступним для дітей з індивідуальними потребами. Це дає змогу кожному працювати в зручному ритмі, що підвищує ефективність освітнього процесу та сприяє розвитку інтересу до навчання.

Технології альтернативної комунікації, такі як планшети з програмами для вираження думок або пристрої з синтезом мовлення, допомагають дітям з порушеннями мовлення або іншими труднощами в комунікації ефективно взаємодіяти з оточенням, виражати свої емоції, думки та бажання, що є важливою частиною соціалізації та інтеграції в суспільстві.

Застосування допоміжних технологій сприяє також розвитку навичок самостійності у дітей. Простими інструментами для письма, малювання або планування часу діти можуть значно полегшити процес виконання повсякденних завдань. Крім того, спеціалізовані програми для організації часу допомагають учням з ООП ефективно планувати та виконувати свої обов'язки, що важливо для їхнього подальшого розвитку та адаптації в суспільстві.

Не менш важливою є роль технологій у соціалізації дітей з ООП. Завдяки інтерактивним дошкам, програмам для спільної роботи та іншим технологіям, учні можуть брати участь у групових видах діяльності, таким чином інтегруватися у дитячий колектив, навіть якщо вони мають певні фізичні чи комунікаційні труднощі. Це створює необхідні умови для розвитку колективних навичок, співпраці та взаємодії з іншими дітьми.

Однією з категорій учнів, для яких особливо важливе використання допоміжних технологій, є діти з порушеннями зору та слуху. Їхнє навчання потребує спеціального підходу, адже традиційні друковані, аудіо- або візуальні ресурси не завжди є для них доступними.

Сучасні технології значно полегшують процес здобуття знань, забезпечуючи доступ до освітньої інформації відповідно до індивідуальних потреб. Так, для дітей з порушеннями зору використовуються електронні книги з озвучуванням, Брайлівські дисплеї, а також програми для збільшення шрифтів на екранах комп'ютерів чи планшетів, що дозволяє комфортно сприймати текстову інформацію.

Водночас, для дітей із порушеннями слуху надзвичайно важливими є програми для перекладу на жестову мову, субтитри до відеоматеріалів, а також FM-системи та слухові апарати, які спрямовують звукові сигнали безпосередньо до слухового пристрою дитини. Завдяки цим технологіям учні з порушеннями зору та слуху можуть ефективно засвоювати навчальний матеріал, брати участь у колективній роботі та бути активними учасниками освітнього процесу.

Ще однією категорією є діти, які мають труднощі в комунікації, когнітивному розвитку та соціальній взаємодії – зокрема, діти з порушеннями мовлення, аутистичного спектра та інтелектуального порушення. Усі ці групи учнів потребують підтримки як у вербальній, так і в когнітивній та емоційній сферах.

Через труднощі у мовленнєвому вираженні думок діти з мовленнєвими порушеннями часто стикаються з проблемами у

спілкуванні та навчанні. Допоміжними у цьому стають пристрої з синтезом мовлення, спеціалізовані планшети та програми альтернативної і додаткової комунікації (AAC), які використовують піктограми, символи або голосові відповіді.

Схожі технології – а також додаткові інструменти – ефективно застосовуються і в роботі з дітьми із розладами аутистичного спектра. Вони часто потребують не тільки мовленнєвої, а й емоційної та сенсорної підтримки. Для цього використовуються програми, що розвивають навички розпізнавання емоцій, встановлення контактів та соціальної взаємодії. Сенсорні кімнати та пристрої для сенсорної інтеграції допомагають дітям регулювати сенсорні навантаження, створюючи комфортні умови для сприйняття та навчання.

Якщо говорити про навчальний процес, то правильне використання допоміжних технологічних інструментів може відігравати вирішальну роль і у підтримці учнів з ООП у розвитку ефективних навичок письма та читання. Зокрема, діти з порушеннями опорно-рухового апарату, як-от церебральний параліч, які можуть мати значні труднощі з письмом, для них застосовуються налаштовувані клавіатури, засоби передбачення слів, функції перевірки орфографії та граматики, а також технології перетворення тексту в мовлення. Вони дозволяють зменшити фізичне навантаження та підвищити якість письмового мовлення.

Для навичок читання ДТ допомагають учням не лише ефективніше сприймати текст, а й краще розуміти прочитане. Це налаштовувані параметри тексту, аудіокниги, програми зчитування з екрана, інструменти анотацій сприяють покращенню розуміння й засвоєння змісту. Такі інструменти є незамінними для учнів із дислексією, затримками розвитку або іншими порушеннями, що впливають на процес читання.

Допоміжні технологічні інструменти для математики розроблені спеціально для дітей, які мають труднощі з цифрами, обчисленням, організацією тощо. Деякі з найпопулярніших інструментів включають

калькулятори, інструменти для розв'язання рівнянь, графічні органайзери та інструменти для побудови графіків чи малювання.

Здатність концентруватися протягом кількох уроків на день може бути особливо складною для учнів, які мають порушення, пов'язані з такими станами, як СДУГ. Для цього важливо, щоб у них були засоби, які допоможуть їм зосередитися на поточній роботі протягом дня, чи то навушники з шумопоглинанням, чи пристрої з будильником та нагадуванням [2].

Системи організації та управління нагадуваннями відіграють ключову роль у створенні доступного середовища для учнів з особливими потребами. Ці системи дозволяють учням з різними навчальними потребами отримати доступ до структурованої системи для планування, управління завданнями та нагадувань.

Такі функції, як налаштовувані сповіщення та візуальні підказки, враховують індивідуальні вподобання та стилі навчання. Безшовна інтеграція з такими допоміжними технологіями може допомогти створити більш інклюзивний освітній досвід.

Отже, допоміжні технології в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) у контексті інклюзивного освітнього середовища є невід'ємною складовою створення рівних можливостей для кожного учня. Вони значно покращують доступність навчання, спрощують процес засвоєння матеріалу та допомагають дітям з обмеженими можливостями повною мірою брати участь у освітньому процесі. Технології, такі як пристрої для синтезу мовлення, спеціалізовані програми для альтернативної комунікації, інтерактивні дошки, планшети, спеціальні навчальні матеріали (наприклад, тактильні книги або зорові таблиці) стають важливими інструментами в арсеналі педагогів і допомагають дітям із ООП адаптуватися до навчального процесу.

Незалежно від рівня складності технології можуть варіюватися від базових до складних програмних рішень, що забезпечують доступ до

матеріалів у зручному для учня форматі. Це може бути корисним для дітей з порушеннями зору, слуху, мовлення чи когнітивними порушеннями, надаючи їм можливість повноцінно спілкуватися, навчатися і розвивати свої навички.

Таким чином, допоміжні технології в інклюзивному середовищі виконують не лише функцію підтримки учнів з ООП, а й допомагають інтегрувати їх у загальний освітній процес, сприяють розвитку самостійності, соціалізації та забезпечують доступ до навчання на рівних умовах з іншими дітьми. Вони відкривають нові можливості для особистісного розвитку кожної дитини, надаючи інструменти для адаптації та подолання бар'єрів, що можуть виникати через індивідуальні особливості учнів.

Список використаних джерел

1. Assistive technology for accessible education // European School Education Platform. URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/news/assistive-technology-accessible-education> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Halpin M. The Power of Assistive Technology for Students in Special Education // Recite Me. URL: <https://reciteme.com/news/assistive-technology-in-special-education/>. (дата звернення: 14.05.2025).
3. Гончаровська Г. Ф., Мартиняк О. Р., Цимбала У. І. Особливості використання сучасних технологій в інклюзивному середовищі // Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : збірник тез та доповідей. Тернопіль, 2021 р. С. 52-56.
4. Технології та методики навчання учнів з ООП // Promethean. URL: <https://prometheanworld.com.ua/tehnologiyi-ta-metodyky-navchannya-uchniv-z-ooop/>. (дата звернення: 16.05.2025).
5. Чернуха Н. М., Васильєва-Халатникова М. О. Інклюзивні технології в роботі з дитиною з інвалідністю. *Vector of modern pedagogical and*

psychological science in Ukraine and EU countries : collective
monograph. Riga, 2020. С. 692-708.